

FELSEFÎ DİNDARLIK KİPLİĞİNDE AHLÂKÎ ÖZNENİN SÖYLEMSEL KURULUMU

I

DAVRANIŞ

SÜLEYMAN GÜMÜŞ

İLAHİYAT

dünbugün
yarın

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2025, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 467
İlahiyat: 38

ISBN 978-625-5905-35-2
Sertifika No: 52315

Baskı Tarihi: İstanbul, 2025

Yazar: Süleyman Gümüş

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Kapak/Mizanpaj:
DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Birlik Fotokopi Baskı Ozalit ve Gıda San. Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No: 52846)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Gümüş, Süleyman
Felsefi Dindarlık Kipliğinde Ahlâkî Öznenin Söylemsel Kurulumu I: Davranış
/ Süleyman Gümüş (Dr. Öğr. Üyesi) ____
İstanbul: DBY Yayınları, 2025.
356 s. ; 13,5 x 21,0 cm ____ (DBY Yayınları ; No. 467) ____ Dizin var
ISBN 978-625-5905-35-2
1-İlahiyat 2-Din Eğitimi 3-İslam Düşüncesi 4-Felsefi Dindarlık

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr
Tel.: +90 212 526 98 06

İçindekiler

Ön Söz.....	9
Giriş.....	13

BİRİNCİ BÖLÜM

Beden.....	27
1. Mizâç Nazariyesi ve Fiziksel Gelişim.....	35
2. Canlılığın Oluşumu.....	46
3. Hayvan Türü ve İnsan.....	55
4. Bedenin Oluşumu.....	65

İKİNCİ BÖLÜM

Rûh.....	81
Kısım I: Felsefi Nesnel Dindarlık Bağlamında Rûh.....	81
1. Rûh ve Rûhânîlik.....	90
2. Felsefi Dindarlığın Tahayyülî Uzmanı: ‘Mûsikî’ nin Yankısı.....	114
3. Nesnel ve Öznel Dindarlık Arasında Rûhânîlik.....	126
Kısım II: Yeni Ontolojik Nesneler Uzmanı Olarak Misâl Âlemi.....	157
1. İshrâkî Kozmogoni.....	160
2. Felsefi Öznel Dindarlığın Coğrafyası: Misâl Âlemi.....	174
3. Özneliğin Yeni Mikrofiziği Olarak Misâlî Beden.....	198

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Nefs	217
1. Nefsin Aristotelesçi Bağlamı.....	221
2. Nefsin Oluşumu ve Beden-Nefs İlişkisi.....	241
3. Nefsin Güçleri (Kuvâ'n-nefs).....	255
3.1. Bitkisel Nefsin Güçleri (Kuvâ'n-Nefsi'n-Nebâtiyye).....	258
3.2. Hayvânî Nefsin Güçleri (Kuvâ'n-Nefsi'l-Hayevâniyye)	264
3.2.1. İdrâk Güçleri (el-Kuvâ'l-Müdrike)	265
3.2.2. Hareket Ettirici Güç (el-Kuvvetü'l-Muḥarrike).....	287
3.3. Nâtık Nefs (en-Nefsü'n-Nâtika).....	294
3.3.1. Heyûlânî Akıl (el-'Aḳlu'l-Heyûlânî/El-'Aḳl bi'l-ḳuvve).....	295
3.3.2. Bilmeleke Akıl (el-'Aḳl bi'l-meleke).....	313
3.3.3. Müstefâd Akıl (el-'Aḳlu'l-Müstefâd).....	319
3.3.4. Kutsî Akıl (el-'Aḳlu'l-Ḳudsî).....	322
Sonuç	331
Kaynakça	341
Dizin	353

Ön Söz

Kendi farkındalığının farkında olmanın insana mahsus bir özellik olduğu söylenir. İnsana özgü olan bir diğer özellikse tamamlanamazlığımızdır. Potansiyellerimizle dünyaya geliriz ama bu potansiyel hiçbir zaman tam anlamıyla açığa çıkamaz. Olabildiğimiz, kendimizin dışavurumudur. Eserlerimiz yani bu dünyada bıraktığımız izlerimiz, kim olduğumuzla kim olmak istediğimiz arasında bir sarkaçta varoluşumuzun eskizini çizer. Bu sebeple kendimizi yapıp ettiklerimizde seyrederiz. Dolayısıyla bir kitap yazmak, kelimeleri anlamlı bir şekilde birbirine bağlamanın çok ötesinde, yapıt yoluyla kendimizi temsil etmektir.

Bu kitap, doktora tezimle başlayan düşünsel yolculuğun bir devamıdır. Tezim, benim için belirli sınırları olan bir çalışma olmaktan öte anlamlar taşımaktaydı. Orada her şeyden önce bir dünya görüşünden kopup yeni bir dünya görüşüne yöneldim. Bütün bir dünya eğitim sistemi Aristoteles'in inşa ettiği evrende ikamet etmekteydi ve dolayısıyla akademimizin de neredeyse tamamı bu dünyanın aşınası olmasına rağmen yeni bir evrende olguların nasıl görülebileceğini anlamak istedim. Olduğum yerden Aristotelesçi dünyaya baktığımda söyleyebileceğim tek şey belki de düşünme alışkanlıklarına aşırı anlam atfedilip yegâne alternatif olduğunun düşünülüdür.

Halbuki düşünce özgür bırakıldığında gerçekten bir düşünce olabilir. Farklı anlama olasılıkları, fiziğin en katı kurallarını bile esnetebilirken, düşünceler dünyasında -üstelik bizzat kurucusu olmadığımız ve denetleyemediğimiz bir mekanizmanın ürettiği sonuçlara- böylesine muhafazakâr bir bağlılığın beklenmemesi gerekir. Bu çalışmada felsefî bilme biçimine göre üretilmiş eserlerin bu yeni dünyadan nasıl göründüğünü anlatmaya çalıştım.

Doktora tezimde felsefeye özel bir bölüm ayırmamıştım. Zorlu bir dönemdi; gerek zaman kısıtlılığı gerekse konunun çerçevesini kuşatmadaki eksikliklerim, felsefeyi çalışmaya dahil etmemi engellemişti. Fakat ilk fırsatta felsefeyi sınıflandırmaya dahil eden bir kitap bölümü yazmıştım ve oradaki model bu eserle olgunluğa erişti. Ayrıca pratik metafizik olarak din eğitimi tanıtığım iki makalemden tezimde ortaya koyduğum şemanın teorik zeminini göstermeye çalıştım. Pratik metafizik olarak din eğitimi, yeni bir paradigmaya karşılık gelmektedir ve kapsamı en geniş disiplin olduğunu düşündüğüm din eğitimi bilimine uygun bir çerçeve oluşturma iddiasındadır.

Doktora tezimden beridir çalışmalarımın din eğitimiyle ilgisinin zayıf olduğunu dair eleştiriler almaktaydım. Eleştirilerin bazıları hangi bağlamların eksik kaldığını göstererek kendimi geliştirmeme yardımcı oldu. Bu kitap, aynı zamanda doktora tezimden beri desteğini gösterenlere ve yapıcı eleştiri yapanlara bir teşekkür mâhiyetindedir. Eğitimin ve din eğitiminin en temel kavramlarından olan davranışın, pedagojik sınırlılığının ötesinde anlaşılmasının ne kadar önemli ve hatta gerekli olduğunu en azından hissettirebilmiş olduğumu umuyorum. Tabii ki İslam düşünce geleneğinin diğer boyutları gibi felsefî müktesebat da tek bir çalışmayla tüketilemeyecek kadar zengin ve daha derin düşünmeyi gerektirecek kadar derindir.

Uzun bir zamana yayılan kitabın yazılması pek çok kişinin desteğiyle tamamlanabildi. Öncelikle anneme ve dâr-ı bekâyâ irtihal etmiş olan babama emekleri için şükran borçluyum. Allah'tan onlar için rahmet ve mâfîret dilerim. Doktora tez danışmanım Dr. Öğr.

Üyesi Z. Şeyma Altın'a bu yolculuğa çıkmama destek olduğu için bir kez daha teşekkür ediyorum. Yine Prof. Dr. Mustafa Tekin'e her zaman desteğini hissettirdiği için şükranlarımı arz ediyorum. Prof. Dr. Mustafa Koç da akademik hayatımın başından beri desteğiyle sorunlarımı aşmama katkı sağladı. Dostum Dr. Öğr. Üyesi Mikail İpek, kitabın zihnimde belirdiği ilk andan itibaren yanımdaydı ve sohbetleriyle tartışmaları olgunlaştırmama yardımcı oldu. Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Demirci ve Öğr. Gör. Tahir Taşdelen başta olmak üzere fakültedeki arkadaşlarım yardımlarını esirgemediler. DBY Yayınları yöneticisi İrfan Bey'e de ilgisi için teşekkür ediyorum. Kıymetli eşim Aysun Gümüş ve kızım Sena Gümüş'e teşekkür edebilmek için hiçbir kelime yeterli olmayacaktır diye düşünüyorum. Uzun zaman boyunca gecelere kadar süren fakültemdeki çalışmalarımın zorluklarına katlandılar. İyi ki varlar...

Süleyman Gümüş
Kırklareli, Ekim 2025

Kaynakça

- Adam, James. *Antik Yunan'ın Din Öğretmenleri*. çev. Orhan Özgüç. İstanbul, 2019.
- Adamson, Peter. *Great Medieval Thinkers: Al-Kindī*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2007.
- Akdoğan, Bayram. *Fethullah Şîrvânî ve Mûsikî Risâlesi Mecelletun fî'l-Mûsikî*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2021.
- Aksu, İbrahim. *İbn Sînâ Felsefesinde Mizâc Kavramı ve Nefs ile Olan İlişkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, 2012.
- Alexander of Aphrodisias. *The De Anima of Alexander of Aphrodisias*. çev. Athanasios P. Fotiniş. Washinton: University Press of America, 1979.
- Alexander of Aphrodisias. *Supplement to On the Soul*. çev. R. W. Sharples. London: Duckworth, 2004.
- Alpina, Tommaso. *İbn Sînâ Psikolojinin Yapısı*. çev. Ebrar Akdeniz. İstanbul: Klasik Yayınları, 2021.
- Amin, Wahid M. "Kutbüddin er-Râzî ve Tümmeller Sorunu: İbn Sînâ'nın Doğal Tümmeller Teorisi Üzerine Bir On Dördüncü Yüzyıl Eleştirisi". çev. Burak Veyssel Erman. *Nazariyat* 5/2 (2019), 21-54.
- Aristoteles. *Fizik*. çev. Saffet Babür. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2023.
- Aristoteles. *Metafizik*. çev. Ahmet Arslan. İstanbul: Sosyal Yayınları, 1996.
- Aristoteles. *Metafizik*. çev. Y. Gurur Sev. İstanbul: Pinhan Yayınları, 2015.
- Aristoteles. *Nikomakhos'a Etik*. çev. Saffet Babür. Ankara: Bilgesu, 2012.
- Aristoteles. *Oluş ve Bozuluş*. çev. Y. Gurur Sev. İstanbul: Pinhan Yayınları, 2019.
- Aristoteles. *Parva Naturalia (Doğa Üzerine Kısa Yazılar)*. çev. Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2019.
- Aristoteles. *Ruh Üzerine*. çev. Ömer Aygün - Y. Gurur Sev. İstanbul: Pinhan Yayınları, 2021.

- Aristotle. *De Anima*. çev. R. D. Hicks. London: Cambridge University Press, 1907.
- Aristotle. *Generation of Animals*. çev. A. L. Peck. Cambridge and Massachusetts: Harvard University Press, 1963.
- Aristotle. *History of Animals (Books VII-X)*. çev. D. M. Balme. Cambridge and Massachusetts: Harvard University Press, 1991.
- Aristotle. *The Nicomachean Ethics*. çev. H. Hackham. London: Cambridge University Press, 1956.
- Aristotle. “Parva Naturalia”. çev. W. S. Hett. *On the Soul, Parva Naturalia, On Breath*. Cambridge and Massachusetts: Harvard University Press, 1957.
- Aristotle. *Physics*. çev. C. D. C. Reeve. Indianapolis: Hafner Publishing Company, 2018.
- Aristotle. *Politics*. çev. H. Hackham. Cambridge and Massachusetts: Harvard University Press, 1959.
- Aristotle. “Posterior Analytics”. çev. Hugh Tredennick. *Posterior Analytics & Topica*. London: Harvard University Press, 1960.
- Aristotle. *The Poetics of Aristotle*. çev. Stephen Halliwell. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 1987.
- Aristotle. “Topica”. çev. W. David Ross. *The Works of Aristotle*. London: Oxford University Press, 1950.
- Arslan, Ahmet. *İlk Çağ Felsefesi Tarihi 1: Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.
- Arslan, Fazlı. *Safiyüddîn Abdülmümin el-Urmevî ve er-Risâletü’ş-Şerefiyye’si*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2004.
- Averroes (Ibn Rushd) of Cordoba. *Long Commentary on the De Anima*. çev. Richard C. Taylor. New Heaven and London: Yale University Press, 2009.
- Aydınlı, Yaşar. “Fârâbî ve Bağdat Meşşâî Okulu”. *İslam Felsefesi: Tarih ve Problemler*. ed. M. Cüneyt Kaya. 145-181. İstanbul: İSAM Yayınları, 2017.
- Aydınlı, Yaşar. *İbn Bâcce’nin İnsan Görüşü*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.
- Becker, Carl L. *The Heavenly City of the Eighteenth-Century Philosophers*. New Heaven: Yale University Press, 1960.
- Bertolacci, Amos. “Averroes against Avicenna on Human Spontaneous Generation: The Starting-Point of a Lasting Debate”. *Renaissance Averroism and Its Aftermath: Arabic Philosophy in Early Modern Europe*. ed. Anna Akasoy - Guido Giglioli. 37-54. New York and London: Springer, 2010.
- Bilgin, Hadis. *İbn Bâcce’nin “Risale fi İttisâli’l-Aklî bi’l-İnsân” Adlı Eserinin Tahkik, Tahlil ve Tercümesi*. Yalova: Yalova Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Boyce, Mary. *Zoroastrians: Their Religious Beliefs and Practices*. London, Boston ve Henley: Routledge & Kegan Paul, 1979.

- Braiddotti, Rosi. *Göçebe Özneler*. çev. Öznur Karakaş. Ankara: Kolektif Kitap, 2017.
- Brown, Peter. *The World of Late Antiquity: Ad 150-750*. London: W. W. Norton & Company, 1971.
- Čiurlionienė, Božena. “Prohibition versus Apotheosis of the Tritone: A Historical Perspective”. *Musicology & Cultural Science* 20/2 (2019), 67-78.
- Copleston, Frederick. *A History of Philosophy I: Greece and Rome*. New York: Image Books, 1993.
- Çağlar, Ahmet Faruk. “Stoa Felsefesinin Thomas Hobbes’un Siyaset Felsefesi Üzerindeki Etkileri”. *İnsan & Toplum* 14/2 (2024), 68-86.
- Davidson, Herbert A. *Fârâbî, İbn Sînâ ve İbn Rüşd’de Akıl: Kozmoloji, Faal Akıl ve İnsan Aklına Dair Teorileri*. çev. Erkan Kurt. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2020.
- Deleuze, Gilles - Guattari, Felix. *Bin Yayla*. çev. Emre Sünter. İstanbul: Norgunk Yayınları, 2024.
- Descartes, René. *Felsefenin İlkeleri*. çev. Mesut Akın. İstanbul: Say Yayınları, 2007.
- Descartes, René. *Ruhun Tutkuları*. çev. Murat Erşen. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.
- Diogenes Laertios. *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*. çev. Candan Şentuna. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.
- Drozdek, Adam. “Xenocrates, Fr. 15”. *Minerva: Revista de Filología Clásica* 16 (2003 2002), 45-51.
- Durusoy, Ali. *İbn Sînâ Felsefesinde İnsan ve Alemdeki Yeri (Nefs, Akıl ve Rûh)*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2021.
- Dürr, Simon. *Paul on the Human Vocation: Reason Language in Romans and Ancient Philosophical Tradition*. Berlin & Boston: De Gruyter, 2021.
- Ebü’l-Hasan el-Âmirî. *Kitâbu’l-Emed Ale’l-Ebed*. çev. Yakup Kara. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2013.
- el-Bîrûnî. *el-Âşâru’l-bâkiyye mine’l-kurûni’l-hâliyye*. Kahire: Mektebetü’l-‘Takâfeti’l-diniyye, 2007.
- Eliade, Mircea. *Kutsal ve Kutsal Dışı: Dinin Doğası*. çev. Ali Berktaş. İstanbul: Alfa Yayınları, 2017.
- Eliade, Mircea. *Patterns in Comparative Religion*. çev. Rosemary Sheed. New York: SheedWard Inc., 1958.
- el-Fârâbî. *Kitabu’l-Mûsika’l-Kebîr*. çev. Abdullah Kızılcık - Nurfer Tercan. Ankara: Türksoy Yayınları, 2016.
- el-Fârâbî. *Kitâbü’l-mûsikâ’i’l-kebîr*. thk. ‘Attâs ‘Abdü’l-Melik el-Harşebe. Kahire: Dâru’l-kâtibi’l-‘Arabî li’-t-tibâ’ati ve’n-neşr, ts.
- el-Fârâbî. *Risâle fi’l-‘akl*. thk. Maurice Bouyges. Beyrut: Imprimerie Catholique, 1938.

- el-Fârâbî (?). *Risâle fî işbâtî'l-mufârahât*. Haydarâbâd: Matba'atü Meclisi Dâ'irati'l-Ma'ârifî'l-'Uşmâniyye, 1345.
- el-Fârâbî (?). *Şerhün risâleti 'z-Zinûni'l-kebîri'l-Yünânî*. Haydarâbâd: Matba'atü Meclisi Dâ'irati'l-Ma'ârifî'l-'Uşmâniyye, 1349.
- el-Kindî. "El-kavlu fî'n-nefs el-muhtaşar min kitâbi Aristû ve Felâṭun ve sâ'iri'l-felâsife". *Resâ'ilü'l-Kindî el-felsefiyye*. thk. Muhammed 'Abdü'l-Hâdî Ebû Rîde. Kahire: Dârü'l-fikri'l-'Arabî, 1950.
- el-Kindî. "Fî ḥudûdî'l-eşyâ'i ve rusûmihâ". *Resâ'ilü'l-Kindî el-felsefiyye*. thk. Muhammed 'Abdü'l-Hâdî Ebû Rîde. Kahire: Dârü'l-fikri'l-'Arabî, 1950.
- el-Kindî. "Kitâbü'l-muṣavvitâtî'l-veteriyyeti min zâtî'l-veterî'l-vâhidî ilâ zâtî'l-aşerati'l-evtâr". *Mü'ellevâtü'l-Kindî el-mûsikîyye*. thk. Zekerîyyâ Yûsuf. Beyrut ve Bağdat: Menşûrâtü'l-Cemel, 2009.
- el-Kindî. "Risâle fî eczâ'in ḥubriyyetin fî'l-mûsikâ". *Mü'ellevâtü'l-Kindî el-mûsikîyye*. thk. Zekerîyyâ Yûsuf. Beyrut-Bağdat: Menşûrâtü'l-Cemel, 2009.
- el-Kindî. "Risâle fî ḥubrin şînâ'ati't-te'lîf". *Mü'ellevâtü'l-Kindî el-mûsikîyye*. thk. Zekerîyyâ Yûsuf. Beyrut ve Bağdat: Menşûrâtü'l-Cemel, 2009.
- el-Kindî. *Risâle fî ḥuḥûn ve'n-neḡam*. thk. Zekerîyyâ Yûsuf. Bağdat: Menşûrâtü'l-Cemel, 1975.
- Emilsson, Eyjólfur Kjalar. *Plotinus on Intellect*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Fakhry, Majid. *İslam Felsefesi Tarihi*. çev. Kasım Turhan. İstanbul: Kapı Yayınları, 2023.
- Fârâbî. *El-Medinetü'l-Fâzıla*. çev. Yaşar Aydın. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2021.
- Fârâbî. *es-Siyâsetü'l-Medeniyye*. çev. Yaşar Aydın. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2023.
- Fârâbî. *Es-Siyâsetü'l-Medeniyye veya Mebâdî'ül-Mevcudât*. çev. Mehmet S. Aydın vd. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2017.
- Fârâbî. *Fusulü'l-Medenî*. çev. Hanifi Özcan. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1987.
- Fârâbî. *Fusûlün Muntezea (Seçilmiş Fasıllar)*. çev. Yaşar Aydın. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2022.
- Fârâbî. "Kitâbu İşâgüci". çev. Yaşar Aydın. *Mantiğa Giriş Risaleleri*. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2021.
- Fârâbî. *Kitâbu'l-Hurîf*. çev. Ömer Tutkun. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2008.
- Fârâbî. "Risâle fî me'ânî'l-akl (Aklın Anlamları)". *İslam Filozoflarından Felsefe Metinleri*. ed. Mahmut Kaya. 127-137. İstanbul: Klasik Yayınları, 2014.
- Farmer, Henry George. *A History of Arabian Music to the XIIIth Century*. London: Luzac & Co., 1929.

- Farmer, Henry George. "Clues for the Arabian Influence on European Musical Theory". *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 1 (1925), 61-80.
- Finamore, John F. "Themistius' Doctrine of the Three Intellects". *Dionysius* XXVIII (2010), 45-62.
- Foucault, Michel. *Hakikat Cesareti: Kendinin ve Başkalarının Yönetimi II Collège de France Dersleri 1984*. çev. Adem Beyaz. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Foucault, Michel. "İktidarın Gözü". çev. Işık Ergüden. *İktidarın Gözü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015.
- Foucault, Michel. *Kelimeler ve Şeyler: İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi*. çev. Mehmet Ali Kılıçbay. İstanbul: İmge Kitabevi, 2015.
- Foucault, Michel. "Nietzsche, Freud, Marx". çev. Işık Ergüden. *Felsefe Sahnesi*. 46-63. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.
- Foucault, Michel. *Özellik ve Hakikat: Collège de France Dersleri (1980-1981)*. çev. Sibel Yardımcı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2017.
- Garau, Rodolfo. "Late-Scholastic and Cartesian Conatus". *Intellectual History Review* 24/4 (2014), 479-494.
- Gertz, Sebastian. "Plotinus, Gnosticism, and Christianity". *The New Companion to Plotinus*. ed. Lloyd P. Gerson - James Wilberding. 41-64. Cambridge: Cambridge University Press, 2022.
- Gorman, Peter. *Pythagoras: A Life*. London: Routledge & Kegan Paul, 1979.
- Göksu, Ahmet. *Aristoteles ve İbn Sînâ'da Canlıların Oluşumu Üzerine*. İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Doktora Tezi, 2021.
- Gutas, Dimitri. "İbn Sînâ'ya Göre Kelamın Mantığı". çev. M. Cüneyt Kaya. *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34/1 (2008), 247-258.
- Gutas, Dimitri. "Sezgi ve Düşünme: İbn Sînâ Epistemolojisinin Evrilen Yapısı". çev. M. Cüneyt Kaya. *İbn Sînâ'nın Mirası*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2004.
- Gümüş, Süleyman. "Modern Bir Fenomen olarak Postmodernizm ve Postmodern Bireyin Eleştirisi". *Diyanet İlmi Dergi* 58 (2022), 1313-1350.
- Gümüş, Süleyman. "On the Subject, Purpose and Method of Religious Education as a Practical Metaphysics". *Rize İlahiyat Dergisi* 27 (2024), 1-14.
- Gümüş, Süleyman. "Teist Tanrı". *Bir Dünya Tanrı*. ed. Mustafa Tekin. 369-404. Rağbet Yayınları, 2022.
- Gürsoy, Adnan. "İbn Sînâ'nın Nübüvvet Teorisinde Kutsî Akıl". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/2 (2014), 1-26.
- Heath, Thomas. *Aristarchus of Samos*. Oxford: Clarendon Press, 1913.
- Hesiodos. "Theogonia". çev. Azra Erhat - Sabahattin Eyüboğlu. *Theogonia-İşler ve Günler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- Hobbes, Thomas. *De Cive*. çev. Deniz Zarakolu. İstanbul: Belge Yayınları, 2007.
- Homerios. *Odysseia*. çev. Azra Erhat - A. Kadir. İstanbul: Can Yayınları, 2008.

- Iamblichus. *On the Pythagorean Way of Life*. çev. John Dillon - Jackson Hershbell. Atlanta: Scholars Press, 1991.
- Iamblichus. *The Theology of Arithmetic: On the Mystical, Mathematical and Cosmological Symbolism of the First Ten Numbers*. çev. Keith Waterfield. Michigan: Phanes Press, 1988.
- İbn Bâcce. *Kitâbü'n-Nefs*. çev. Burhan Köroğlu. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2019.
- İbn Bâcce. “Tedbîrü'l-mütevahhîd”. *Resâ'ilü İbni Bâcce el-İlâhiyye*. thk. Mâcid Faḥrî. 38-104. Beyrut: Dârü'n-Nehâr li'n-Neşr, 1991.
- İbn Bâcce. *Tedbîrü'l-Mütevahhîd (Erdemsiz Şehirde Bireyin Felsefî Yetkinliği)*. çev. İlyas Özdemir. İstanbul: Endülüş Yayınları, 2023.
- İbn Manzûr. *Lisânü'l-'Arab*. thk. 'Abdullâh 'Alî el-Kebîr vd. Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, 1300.
- İbn Rüşd. *Kitâbu'n-Nefs (Psikoloji Şerhi)*. çev. Atilla Arkan. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2021.
- İbn Rüşd. *Tehâfütü'l-Felâsife*. çev. Kemal Işık - Mehmet Dağ. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2021.
- İbn Rüşd. “Telḥîşu kitâbi'n-nefs”. *Telḥîşu kitâbi'n-nefs li-Ebî'l-Velîd İbn Rüşd ve erba'u resâ'il*. thk. Aḥmed Fu'âd el-Ehvânî. Kahire: Mektebetü'n-naḥḍatî'l-Miṣriyye, 1950.
- İbn Sînâ. *Ahvâlu'n-Nefs*. çev. İsmail Hanoğlu. Ankara: Elis Yayınları, 2019.
- İbn Sînâ. *Dânişnâme-i Alâî*. çev. Murat Demirkol. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2013.
- İbn Sînâ. “Edviye-i Kalbiye (Kalbin Devâları)”. çev. Kilisli Rıfat Bilge. *Edviye-i Kalbiye ve Hindîbâ Risalesi*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2024.
- İbn Sînâ. “el-Edviyetü'l-kalbiyye”. *Meşâdir ve dirâsât fi târîhi't-tıbbi'l-'Arabî (5)*. ed. Muḥammed Zuhayr el-Bâbâ. Kahire: Ma'hedü'l-maḥṭûṭâtî'l-'Arabiyye, 1984.
- İbn Sînâ. *el-Hidâye*. thk. Muḥammed 'Abduh. Kahire: Mektebetü'l-Kâhireti'l-Hâdis, 1974.
- İbn Sînâ. *el-İşârat ve't-tenbîhât*. thk. Müctebâ ez-Za'râ'î. Kum: Mü'essesetü Büstân-i Kitâb, 1434.
- İbn Sînâ. *el-İşârat ve't-Tenbîhât (İşaretler ve Tembihler)*. çev. Ali Durusoy - Ekrem Demirli. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2014.
- İbn Sînâ. *el-Kânûn fi't-tıbb*. Beyrut: Dâr'ul-kütübi'l-ilmiyye, 1999.
- İbn Sînâ. *el-Kânûn fi't-tıbb*. Beirut: Dâr'ul-kütübi'l-ilmiyye, 1999.
- İbn Sînâ. *el-Kânûn fi't-tıbb*. Beirut: Daru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabiyye, 2005.
- İbn Sînâ. *el-Kânûn fit-Tıbb*. çev. Esin Kâhya. IV Cilt. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2017.
- İbn Sînâ. *el-Kânûn fit-Tıbb*. çev. Esin Kâhya. IV Cilt. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2017.

- İbn Sînâ. *el-Kânûn fit-Tıbb*. çev. Esin Kâhya. IV Cilt. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2017.
- İbn Sînâ. *el-Mebde'ü ve'l-me'âd*. thk. 'Abdullâh Nûrânî. Tahran: Dânişgâh-ı Tehrân, 1998.
- İbn Sînâ. *el-Mübâḥaşât*. thk. Muḥsin Bîdarfer. Tahran: Mü'essese-i Büstân-i Kitâb, 1396.
- İbn Sînâ. *en-Necât*. çev. Kübra Şenel. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.
- İbn Sînâ. “er-Risâletü fi'l-kuvâ'l-insâniyye ve idrâkâtihâ”. *Tis'u resâ'il fi'l-ḥikme ve't-tabî'iyât*. 60-70. Kahire: Maṭba'atü Hindiyiye, 1908.
- İbn Sînâ. *Kevn ve Fesâd (Oluş ve Bozuluş)*. çev. Muammer İskenderoğlu. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2008.
- İbn Sînâ. *Kitâbu'l-Hudûd (Tanımlar Kitabı)*. çev. Aygün Akyol - İclal Arslan. Ankara: Elis Yayınları, 2019.
- İbn Sînâ. *Kitâbü'l-ḥayevân*. thk. Muntaşır 'Abdü'l-Halîm vd. Kum: El-Hey'etü'l-Miṣriyyetü'l-Âmme li't-te'lîf ve'n-neşr, 1406.
- İbn Sînâ. *Kitâbü'l-Mecmû' ev el-Ḥikmetü'l-'Arûḍiyye*. thk. Muḥsin Şâlih. Beyrut: Dârü'l-Hâdî, 2007.
- İbn Sînâ. *Kitâbü's-Şifâ: El-Me'âdin ve'l-âşârü'l-'ulviyye*. thk. İbrâhîm Meḍkûr vd. Kahire: el-Hey'etü'l-Âmme li-şu'ûni'l-maṭâbi'i'l-emîriyye, 1965.
- İbn Sînâ. *Kitâbü's-Şifâ: Fizik*. çev. Muhittin Macit - Ferruh Özpilavcı. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004.
- İbn Sînâ. *Kitâbü's-Şifâ: İlahiyât I*. çev. Ekrem Demirli - Ömer Türker. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2014.
- İbn Sînâ. *Kitâbü's-Şifâ: İlahiyât II*. çev. Ekrem Demirli - Ömer Türker. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2014.
- İbn Sînâ. *Kitâbü's-Şifâ: Medhal (Mantığa Giriş)*. çev. Ömer Türker. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2017.
- İbn Sînâ. *Kitâbü's-Şifâ: Nefs*. çev. Mehmet Zahit Tiryaki. Ankara: TÜBA Yayınları, 2021.
- İbn Sînâ. *Kitâbü's-Şifâ': Cevâmi'u 'ilmi'l-mûsîkâ*. thk. Zekeriyâ Yûsuf. Kahire: el-Maṭba'atü'l-Emîriyye, 1956.
- İbn Sînâ. *Kitâbü's-Şifâ': El-İlâhiyyât*. thk. Kanvâtî el-Eb - Sa'id Zâyid. Kum: Menşûrâtü Mektebeti Âyetullâhi'l-Uzmâ el-Mer'aşî en-Necefi, 1404.
- İbn Sînâ. *Mebḥas 'ani'l-kuvâ'n-nefsâniyye ev Kitâbü'n fi'n-nefs 'alâ sünneti'l-iḥtişâr*. thk. Cornelius Van Alen Van Dyck. Mısır: Maṭba'atü'l-me'ârif, 1325.
- İbn Sînâ. “Metafizik (İlahiyât)”. çev. Alparslan Açıkgenç - M. Hayri Kırbaçoğlu. *İbn Sînâ, Risaleler*. Ankara: Kitâbiyât, 2004.
- İbn Sînâ. *Mûsikî*. çev. Ahmet Hakkı Turabi. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004.
- İbn Sînâ. *Mutluluk ve İnsan Nefsinin Cevher Olduğuna İlişkin On Delil*. çev. Fatih Toktaş. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019.

- İbn Sînâ. “Nefsânî Kuvvetler Hakkında Araştırma”. çev. İsmail Hanoğlu. *Ahvâlû'n-Nefs*. 150. Ankara: Elis Yayınları, 2019.
- İbn Sînâ. “Nefs-i Natika Üzerine Söz”. çev. İsmail Hanoğlu. *Ahvâlû'n-Nefs*. Ankara: Elis Yayınları, 2019.
- İbn Sînâ. “Risâle fi'l-ecrâmi'l-'ulviyye”. *Resâil fi'l-felsefe*. thk. Fuat Sezgin. 49-69. Frankfurt Am Main: Institut für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften, 1999.
- İbn Sînâ. “Risâle fi'l-ḥudūd”. *Resâ'il fi'l-felsefe*. thk. Fuat Sezgin. 81-113. Frankfurt am Main: Institut für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften, 1999.
- İbn Sînâ. “Risâle fi'l-kelâm 'alâ'n-nefsi'n-nâtıka”. *Ahvâlû'n-nefs*. thk. Ahmed Fuad El-Ahvânî. Kahire: Dâru İhyâ'î'l-Kütübi'l-'Arabiyye, 1952.
- İbn Sînâ. “Risâletü ahvâlî'n-nefs”. *Ahvâlû'n-nefs: Risâle fi'n-nefs ve bekâ'ihâ ve me'âdihâ*. thk. Ahmed Fu'âd el-Ehvânî. 45-142. Kahire: Dâru İhyâ'î'l-Kütübi'l-'Arabiyye, 1371.
- İbn Sînâ. “Risâletü fi'l-kelâm 'ale'n-nefsi'n-nâtıka”. *Ahvâlû'n-nefs: Risâle fi'n-nefs ve bekâ'ihâ ve me'âdihâ*. thk. Ahmed Fu'âd el-Ehvânî. 195-199. Kahire: Dâru İhyâ'î'l-Kütübi'l-'Arabiyye, 1371.
- İbnü'l-Heysem. *Kitâbü'l-Menâzir (Optik)*. çev. M. Faruk Toprak. Ankara: Uzun Yayınları, 2024.
- İbnü'n-Nedîm. *El-Fihrist*. çev. Ramazan Şeşen. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2019.
- İhvân-ı Safâ. “Matematik Kısımının Beşinci Risâlesi: Musiki”. çev. Ahmet Hakkı Turabi. *İhvân-ı Safâ Risaleleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012.
- İhvânü's-Sâfâ. *Resâ'ilü İhvânî's-Sâfâ ve Hıllânî'l-Vefâ*. IV Cilt. Kum: Mektebu'l-İ'lâmi'l-İslâmî, 1985.
- Jesseph, Douglas. “Hobbes on 'Conatus': A Study in the Foundations of Hobbesian Philosophy”. *Hobbes Studies* 29/1 (2016), 66-85.
- Jones, Arnold H. M. *The Later Roman Empire 284-602: A Social, Economic and Administrative Survey*. Oxford: Basil Blackwell, 1964.
- İhvân-ı Safâ Risaleleri. çev. Abdullah Kahraman vd. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013.
- Karakaya, Mehmet Murat. *Ontolojik Açından Tanrı, Akıl ve Nefs*. Ankara: Elis Yayınları, 2018.
- Kaya, M. Cüneyt. “Giriş: İslâm Felsefesinin Mahiyeti Üzerine”. *İslam Felsefesi: Tarih ve Problemler*. ed. M. Cüneyt Kaya. 15-36. Ankara: İSAM Yayınları, 2017.
- Kaya, Mustafa. *Homeros'tan Plotinos'a Antik Yunan'da Ruh*. Ankara: Elis Yayınları, 2025.
- Kindî. “Fi'l-Fâ'ili'l-Hakk'i'l-Evvelî't-Tâmi ve'l-Fâ'ili'n-Nâkısı ellezi Hüve bi'l-Mecâz (Gerçek ve Mecâzî Etkin Üzerine)”. çev. Mahmut Kaya. *Kindî: Felsefî Risaleler*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2021.

- Kindî. “Fi'l-Felsefetü'l-Ülâ (İlk Felsefe Üzerine)”. çev. Mahmut Kaya. *Kindî: Felsefî Risaleler*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2021.
- Kindî. “Fi'l-İbâne an Sücûdî'l-Cirmi'l-Aksâ (Göklerin Allah'a Secde ve İtaat Ediş Üzerine)”. çev. Mahmut Kaya. *Kindî: Felsefî Risaleler*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2021.
- Kindî. “İlk Felsefe Üzerine”. çev. Mahmut Kaya. *Kindî: Felsefî Risaleler*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2002.
- Kindî. “Kitâbu'l-Cevâhiri'l-Hamse (Beş Terim Üzerine)”. çev. Mahmut Kaya. *Kindî: Felsefî Risaleler*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2013.
- Kindî. “Nefs Üzerine (Ebû Yûsuf Ya'kub b. İshâk el-Kindî'nin Aristo, Eflâtun ve Diğer Filozofların Kitaplarından Özetlediği Nefs Üzerine Risâlesi)”. çev. Mahmut Kaya. *Kindî: Felsefî Risâleler*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2013.
- Kılıç, Muhammet Fatih. “İbn Sînâ'dan Ebherî'ye Tam İllet-Nakis İllet Ayrımının Ortaya Çıkışı”. *Nazariyat* 4/1 (2017), 69-90.
- Kruk, Remke. “A Frothy Bubble: Spontaneous Generation in the Medieval Islamic Tradition”. *Journal of Semitic Studies* 35/2 (1990), 265-282.
- Kruk, Remke. “İbn Sînâ on Animals: Between the First Teacher and the Physician”. *Avicenna and His Heritage*. ed. Jules Janssens - Daniel de Smet. Leuven: Leuven University Press, 2002.
- Kusta b. Luka el-Yunânî. “Ruh ve Nefs Arasındaki Fark Hakkında”. çev. İbrahim Halil Üçer. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2009), 195-208.
- Ḳuṭbî'd-dîn eş-Şîrâzî. “Risâle fi tahkîki 'âlemi'l-misâl ve ecvibet-i es'ileti ba'zi'l-fuzalâ”. *The Science of Mystic Light: Qutb al-Dîn Şîrâzî and the Illuminationist Tradition in Islamic Philosophy*. ed. John Walbridge. 233-271. Massachusetts: Harvard University Press, 1992.
- Ḳuṭbî'd-dîn eş-Şîrâzî. *Şerhu hikmeti'l-işrâk*. thk. Mehdi Muḥaqqik - 'Abdullâh Nûrânî. Tahran: Encümen-i Âşâr ve Mefâhir-i Ferhengî, 1383.
- Lautner, Peter. “Perceptual Awareness in the Ancient Commentators”. *The Routledge Handbook of Neoplatonism*. ed. Pauliina Remes - Svetla Slaveva-Griffin. 323-338. London and New York: Routledge, 2014.
- Lemke, Thomas. *Politik Aklın Eleştirisi: Foucault'nun Modern Yönetimsellik Çözümlemesi*. çev. Özge Karlık. Ankara: Phoneix Yayınevi, 2016.
- Long, Anthony A. - Sedley, David N. *The Hellenistic Philosophers*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- Mansfeld, Jaap. “Theology”. *The Cambridge History of Hellenistic Philosophy*. ed. Keimpe Algra vd. 452-478. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- McGinnis, Jon. *İbn Sînâ*. çev. E. Burak Şaman. İstanbul: Klasik Yayınları, 2022.
- Meisner, Dwayne A. *Orphic Tradition and the Birth of the Gods*. Oxford: Oxford University Press, 2018.

- Merleau-Ponty, Maurice. *Algının Fenomenolojisi*. çev. Emine Sankartal - Eylem Hacımuratoğlu. İstanbul: İthaki Yayınları, 2017.
- Molla Sadra. *Hak ve Yakîn Yolunun Marifeti Hakkında Âriflerin İksiri*. çev. Fevzi Yiğit. İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2019.
- Muhammed Âbid el-Câbirî. *Arap-İslam Kültürünün Akıl Yapısı*. çev. Burhan Köroğlu vd. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 3. Basım, 2001.
- Nancy, Jean-Luc. *Being Singular Plural*. çev. Robert D. Richardson - Anne E. O'Byrne. California: Stanford University Press, 2000.
- Nâşîru'd-dîn et-Tûsî. *Şerhu'l-işârât ve't-tenbîhât*. thk. Süleymân Dünyâ. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1993.
- Nasr, Seyyed Hossein. *An Introduction to Islamic Cosmological Doctrines*. London and Hudson: Thamed and Hudson, 1978.
- Nemesius. *De Natura Hominis*. thk. M. Morani. Leibzig: B. S. B. Teubner Verlagsgesellschaft, 1987.
- Nemesius. *On the Nature of Man*. çev. R. W. Sharples - P. J. Van der Eijk. Liverpool: Liverpool University Press, 2008.
- Nisbet, Robert. *İlerleme Fikrinin Tarihi*. çev. Adem Bölükbaşı. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2023.
- Ormos, István. "The Theory of Humors in Islam (Avicenna)". *Quaderni di Studi Arabi* 5/6 (1987), 601-607.
- Papadopoulos, Athanase. "Mathematics and Music Theory: From Pythagoras to Rameau". *The Mathematical Intelligencer* 24/1 (2002), 65-73.
- Pellò, Caterina. "The Lives of Pythagoras: A Proposal for Reading Pythagorean Metempsychosis". *Rhizomata* 6/2 (2018), 135-156.
- Pezdevî, Ebu'l-Yusr. *Usûlü'd-Dîn (Ehl-i Sünnet Akâidi)*. çev. Şerafettin Gölçük. İstanbul: Kayihan Yayınları, 2013.
- Platon. *Devlet*. çev. Sabahattin Eyüboğlu - M. Ali Cimgöz. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.
- Platon. *Mektuplar*. çev. Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2015.
- Platon. "Sofist". çev. Ömer Naci Soykan. *Diyaloglar*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2015.
- Plotinus. *Enneads*. çev. Arthur Hilary Armstrong. Cambridge and Massachusetts: Harvard University Press, 1984.
- Pormann, Peter E. - Smirth-Savage, Emilie. *Medieval Islamic Medicine*. Cairo: The American University in Cairo Press, 2007.
- Porter, Venetia vd. "Medieval Islamic Amulets, Talismans, and Magic". *A Companion to Islamic Art and Architecture*. ed. Finbarr Barry Flood - Gülru Necipoğlu. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2017.
- Rohde, Ervin. *Psukhe: Yunanlarda Ruhlar Kültü ve Ölümsüzlük İnancı*. çev. Özgüç Orhan. İstanbul: Pinhan Yayınları, 2020.

- Şadrü'd-dîn Muhammed eş-Şîrâzî. "İksîru'l-ârifin fî ma'rifeti tarîki'l-hakk ve'l-yakîn". *Mecmû'atü'r-risâleti'l-felsefiyye*. thk. Yahyâ Yeşribî. III/72-123. Beyrut-Bağdat: Menşûrâtü'l-Cemel, 2021.
- Safîyyü'd-dîn Urnevî. *er-Risâletü's-şerefiyye fî'n-nisebi't-te'lîf*. thk. Hâşim Muhammed er-Receb. 1982: Menşûrâtü Vizâreti's-Şekâfeti ve'l-İ'lâm, 1986.
- Sedley, David. "Hellenistic Physics and Metaphysics". *The Cambridge History of Hellenistic Philosophy*. ed. Keimpe Algra vd. 355-412. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Sellars, John. *Stoicism*. Durham: Acumen, 2006.
- Seyyid Şerîf Cürânî. *Şerhu'l-Mevâkıf*. çev. Ömer Türker. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2021.
- Spinoza, Benedict de. *Ethica: Geometrik Yöntemle Kanıtlanmış ve Beş Bölüme Ayrılmış Ahlak*. çev. Çiğdem Dürüşken. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2012.
- Stone, Abraham D. "Avicenna's Theory of Primary Mixture". *Arabic Sciences and Philosophy* 18 (2008), 99-119.
- Şahin, Nur Muhammed. *İbn Sînâ'nın Doğa Felsefesinde Dört Unsur*. İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Şehabeddin Sühreverdî. *Cebraîl'in Kanat Sesi*. çev. Sedat Baran. İstanbul: Sufi Kitap, 2023.
- Şemseddin Şehrezûrî. *Hikmetü'l-İşrâk Şerhi*. çev. Tahir Uluç. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2021.
- Şemsü'd-dîn Muhammed eş-Şehrezûrî. *Resâ'ilü's-şecereti'l-ilâhiyye fî 'ulûmi'l-hakâ'iki'r-rabbâniyye*. thk. Necefkulî Hâbîbî. III Cilt. Tahran: Mü'essesetü buhûsi'l-hikmeti ve'l-felsefeti bi-İrân, 2006.
- Şemsü'd-dîn Muhammed eş-Şehrezûrî. *Şerhu hikmeti'l-işrâk*. thk. Ahmed 'Abdu'r-Rahîm es-Sâyih - Tevfik 'Ali Vehbe. II Cilt. Kahire: Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, 2011.
- Üsûlücyâ. çev. Cahid Şenel. Ankara: TÜBA Yayınları, 2017.
- Üsûlücyâ (Aristoteles'in Teolojisi). çev. Cahid Şenel. Ankara: TÜBA Yayınları, 2017.
- Şihâbü'd-dîn es-Sühreverdî. *Hikmetü'l-işrâk*. thk. İn'âm Haydüre. Beyrut: Dâru'l-ma'ârifî'l-hikemiyye, 2010.
- Şihâbü'd-dîn es-Sühreverdî. "Kitâbü'l-meşâri' ve'l-mu'târahât". *Mavşû'atü müşannefâti's-Sühreverdî*. thk. Muhsin 'Ukayl. Beyrut: Dâru Ravâfid, 2018.
- Şihâbüddîn es-Sühreverdî. *Kitâbü't-Telvihât*. çev. Ahmet Kamil Cihan - Salih Yalın. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2019.
- Şihâbü'd-dîn es-Sühreverdî. "Kitâbü't-telvihâtü'l-levhiyye ve'l-'arşiyye". *Mevşû'atü müşannefâti's-Sühreverdî*. Beyrut: Dâru Ravâfid, 2018.
- Taylor, Charles. *Seküler Çağ*. çev. Dost Körpe. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

- Teftazânî, Sa'düddîn. *Şerhü'l-Akâid*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2014.
- Themistius. *On Aristotle's On the Soul*. çev. Robert B. Todd. New York: Cornell University Press, 1996.
- Turabi, Ahmet Hakkı. *el-Kindî'nin Mûsikî Risaleleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996.
- Turabi, Ahmet Hakkı. *İbn Sînâ'nın Kitâbü's-Şifâ'sında Mûsikî*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Turgay, Fatma. *İşrâkî Felsefe Gelenğinde Misâl Âlemi: Sühreverdî Örneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Türker, Ömer. *İbn Sînâ'da Metafizik Bilginin İmkâmı*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2021.
- Türker, Ömer. *İslam'da Metafizik Düşünce: Kindî ve Fârâbî*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2019.
- Türker, Ömer. *İslam'da Metafizik Düşünce: Kindî ve Fârâbî*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2020.
- Üçer, İbrahim Halil. "Antik-Helenistik Birikimin İslâm Dünyasına İntikali: Aristotelesçi Felsefenin Üç Büyük Dönüşüm Evresi". *İslam Felsefesi: Tarih ve Problemler*. ed. M. Cüneyt Kaya. 37-90. Ankara: İSAM Yayınları, 2017.
- Üçer, İbrahim Halil. "Aristotelesçi Dunamisin Dönüşümü: İbn Sînâcî Doğal İsti'dâd ve Teheyü' Anlayışı Üzerine". *Nazariyat* 2/3 (2015), 35-74.
- Üçer, İbrahim Halil. *İbn Sînâ Felsefesinde Suret, Cevher ve Varlık*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2017.
- Üçer, İbrahim Halil. "İbn Sînâ'nın Mizaç Tanımı Üzerine: eş-Şifâ/el-Kevn ve'l-Fesâd, VI'nın Karşılaştırmalı Bir Analizi". *İslam Düşüncesinde Mizaç Teorileri*. ed. Mehmet Zahit Tiryaki - Kübra Bilgin Tiryaki. 155-154. Ankara: Nobel Akademi Yayınları, 2016.
- Wellesz, Egon (ed.). *New Oxford History of Music I: Ancient and Oriental Music*. Oxford: Oxford University Press, 1969.
- Zeilabi, Negar. "Talismsans and Figural Representation in Islam: A Cultural History of Images and Magic". *British Journal of Middle Eastern Studies* 46/3 (2017), 1-15.
- Williams, Stephen. *Diocletian and the Roman Recovery*. London: B T Batsford Ltd., 1985.
- Yaşar, Gülhan. *İbn Sînâ'nın Kitâbü'n-Nebât'ının Tercümesi ve Yorumlanması*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Ziai, Hossein. "Islamic Philosophy (Falsafa)". *Classical Islamic Theology*. ed. Tim Winter. 55-76. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

Dizin

- A**
- Abbâsî 20, 126
- Âbid 22, 91, 94, 95
- Aemulatio 128, 249, 250
- Akciğer 51
- Akletme 89, 97, 177, 204, 234, 253, 284, 293, 294, 314, 316, 319, 339
- Âmirî 323, 324
- Anaksagoras 300
- Analogia 17, 250, 333
- Aristoteles 9, 19, 20, 21, 30, 33, 40, 42, 44, 47, 49, 58, 61, 62, 107, 116, 118, 126, 137, 141, 144, 146, 158, 159, 186, 212, 219, 221, 222, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 232, 233, 237, 238, 239, 241, 242, 243, 244, 252, 253, 256, 272, 279, 284, 285, 295, 296, 297, 298, 301, 302, 305, 308, 311, 315, 317, 319, 320, 331
- B**
- Balgam 50, 133
- Benlik 22, 145, 214, 235
- Benzerlik epistemesi 15, 16, 17, 26, 30, 41, 48, 53, 128, 129, 132, 135, 148, 178, 179, 206, 217, 218, 235, 304, 312, 333
- Beyin 63, 72, 73, 74, 76, 77, 79, 80, 85, 133, 235, 271
- Bilkuvve akıl 229, 239, 297, 313, 314, 319
- Bitkisel nefis 49, 65, 86, 102, 225, 259, 261, 263, 264, 265, 287, 294, 297, 316, 339
- Biyoloji 26, 29, 50, 57, 83, 86, 213, 218, 219, 224, 316
- C**
- Câbirî 91
- Cehennem 97, 202, 203, 204, 318
- Cennet 97, 155, 157, 202, 203, 204, 221, 260
- Cinsiyet 60, 62, 67, 70
- Convenientia 17, 32, 41, 128, 152, 248, 264, 312, 333
- D**
- Demokritos 279
- Doğa felsefesi 38, 39, 258
- Doğal teoloji 21, 22, 26, 38, 58, 82, 91, 111, 129, 142, 161, 162, 226, 229, 231, 258, 322, 327, 333, 334

Dört nitelik 32, 39, 40, 42, 43, 88, 260
 Dört unsur 32, 39, 40, 43, 44, 46, 57, 81, 82, 119, 127, 132, 134, 180, 185, 192, 236, 260, 335, 336, 338
 Duyma 83, 275
 Düşünme 9, 30, 32, 49, 78, 82, 89, 134, 155, 227, 242, 253, 295, 304, 317, 323, 325, 326, 329, 333, 340

E

el-kuvvetü'l-muşavvire 64, 65, 66, 69, 71
 Emevîler 126
 Eş'arî 31, 218
 Eukleides 126

F

Faâl Akıl 61, 89, 90, 92, 99, 128, 157, 189, 199, 229, 238, 239, 240, 254, 257, 294, 297, 301, 304, 306, 308, 312, 314, 318, 320, 321, 323, 325, 328, 329
 Fârâbî 24, 40, 41, 42, 43, 56, 101, 130, 132, 133, 137, 138, 140, 141, 142, 145, 146, 148, 149, 238, 239, 240, 241, 250, 251, 263, 295, 296, 297, 298, 299, 303, 310, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 338
 Fehm 79, 99
 Felek 45, 46, 134, 150, 165, 166, 169, 185
 Fıkıh 20, 91
 Fizik 26, 28, 29, 33, 35, 39, 48, 86, 101, 113, 144, 149, 170, 213, 218, 222, 224, 234, 251, 258, 264, 278, 307, 316
 Foucault 14, 15, 16, 17, 53, 220, 305

G

Galenos 33, 51, 63, 76, 79, 85, 148
 Gâzzâlî 61

Görme 83, 105, 111, 116, 133, 158, 199, 231, 233, 239, 268, 269, 270, 272, 276, 277, 278, 279, 280, 282, 311, 314

H

Hatırlama 82, 83, 89, 157, 208, 246, 252, 284, 287
 Havâî rûh 67
 Hayvânî nefis 28, 47, 55, 91, 92, 95, 96, 97, 99, 100, 103, 105, 112, 113, 138, 140, 142, 144, 147, 148, 157, 210, 227, 264, 265, 266, 283, 284, 285, 288, 289, 291, 293, 294, 297, 316, 317, 325, 339
 Hayvânî rûh 69, 73, 86, 88, 104, 271, 337
 Hermes 155, 212
 Heyet 37, 38, 50, 55, 104, 111, 128, 141, 161, 162, 176, 183, 191, 192, 267, 286, 297, 316
 Heyûlânî akıl 239, 295, 299, 313, 317, 325
 Hılt 49, 51
 Hipokrates 63
 Hz. Âdem 59, 211

İ

İâmblikhos 116
 İbn Bâcce 24, 43, 47, 54, 72, 87, 88, 208, 209, 210, 240, 260, 268, 269, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 278, 279, 284, 285, 296, 307, 308, 338
 İbn Rüşd 24, 34, 53, 58, 59, 88, 156, 234, 238, 239, 260, 263, 269, 272, 273, 275, 276, 281, 285, 291, 293, 294, 296, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 305, 307, 308, 310, 312, 319, 338
 İbn Sînâ 19, 22, 24, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72,

73, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 126, 132, 133, 137, 138, 140, 142, 143, 144, 146, 148, 149, 154, 156, 179, 231, 234, 236, 238, 239, 240, 244, 245, 246, 247, 248, 254, 255, 256, 259, 261, 262, 263, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 290, 291, 295, 296, 298, 299, 303, 310, 312, 313, 317, 318, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 334, 338
 İç duyu 89, 158, 168, 266, 286, 287
 İdrîs 155
 İhvân-ı Safâ 49, 133, 138, 149, 150, 151, 153, 154, 155
 İlk akıl 193, 237, 321
 İnzivâ 95
 İşitme 116, 130, 133, 142, 149, 150, 152, 233, 268, 269, 270, 274, 275, 276, 277, 282
 İşrâkîlik 116, 138, 158, 160, 169, 170, 178, 189, 198, 199, 203, 206, 210, 215, 268, 302, 334, 336, 338

K

Kâhin 207, 305
 Kalp 70, 72, 133, 235, 313, 335
 Kan 50, 66, 68, 70, 72, 78, 88, 133, 214
 Kaos 39, 176, 256
 Karaciğer 70, 72, 88, 89, 133
 Kelâm 20, 23, 28, 29, 31, 34, 90, 92, 93, 103, 179, 218, 237, 277, 278, 296, 313, 317, 318, 332
 Kerâmet 206
 Keşf 95
 Kindî 20, 21, 22, 24, 42, 43, 46, 53, 98, 99, 101, 113, 127, 128, 129, 132,

133, 134, 135, 136, 137, 138, 142, 148, 149, 150, 151, 156, 237, 238, 242, 243, 244, 322, 324, 332, 338
 Koklama 73, 133, 269, 273
 Kur'an-ı Kerim 18, 20, 59, 91, 100, 155, 171, 237
 Kutbuddîn Şîrâzî 24, 156, 160, 163, 164, 182, 198, 201, 202
 Kutsî akıl 295, 322, 324, 325, 326, 329
 Kutsiyet 94
M
 Maddî akıl 230, 298, 300, 301, 302, 303, 306, 307, 308, 310, 311, 319
 Mâhiyet 43, 107, 159, 174, 218, 244, 245, 247, 299, 311
 Mazhar 183, 191, 196, 200, 207
 Meşşâ'î 94
 Mucize 102, 206, 339
 Muvâcehe 95
 Müstefâd akıl 295, 297, 319, 320, 321
 Müşâhede 95, 195
 Mütevahhid 211

N

Nâtık nefis 31, 82, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 111, 112, 128, 138, 142, 144, 151, 157, 164, 165, 168, 169, 171, 188, 194, 198, 199, 201, 204, 205, 207, 210, 214, 227, 229, 234, 238, 241, 246, 250, 252, 257, 263, 284, 288, 289, 292, 293, 294, 297, 298, 299, 300, 302, 307, 313, 314, 317, 319, 320, 321, 323, 324, 325, 330, 335, 337, 339
 Nazarî-kavram 228
 Nefsânî rûh 69, 74, 86, 89, 99, 337
 Nübüvvat 20, 28, 91, 206, 207, 322, 323, 324, 325, 327, 328, 329

O

Olay-davranış 206

P

Parmenides 175
Platon 19, 20, 33, 34, 46, 115, 116,
119, 125, 158, 181, 183, 186, 192,
212, 219, 225, 239, 242, 267, 302,
317, 331
Plotinos 220, 221, 222, 238, 239,
322, 334
Psikoloji 26, 29, 35, 53, 83, 93, 138,
213, 218, 224, 235, 278, 285, 300,
316, 332
Pythagoras 114, 116, 117, 118, 119,
120, 121, 122, 123, 124, 131, 154,
155, 182, 212

R

Riyâzet 97, 100, 101, 212

S

Safra 50, 78, 133, 136
Sevdâ 51, 78, 133, 139
Sır 92, 94, 96, 97, 99, 100, 313, 338
Signatura 16, 17, 82, 135, 178, 206,
210, 250, 304, 333
Sihirbazlık 206
Sûret-yapıcısı 209
Sühreverdî 24, 91, 99, 114, 150, 156,
158, 159, 160, 161, 162, 163, 164,
167, 168, 169, 170, 171, 172, 173,
174, 176, 177, 178, 179, 180, 183,
185, 186, 187, 188, 192, 200, 203,
204, 205, 211, 212, 213, 218, 285,
338
Sympathia 17, 128, 152, 236, 249,
312, 333

Ş

Şehrezûrî 24, 156, 160, 161, 162,
163, 164, 165, 166, 167, 168, 170,

172, 174, 175, 177, 178, 181, 182,
183, 184, 185, 186, 187, 190, 193,
194, 195, 196, 198, 199, 203, 204,
205, 207, 211

T

Tabiî rûh 69, 70, 86, 89, 337
Tahayyül 20, 37, 74, 98, 99, 101, 105,
136, 144, 145, 147, 158, 179, 181,
182, 194, 208, 210, 241, 246, 254,
266, 274, 282, 283, 284, 286, 287,
288, 289, 291, 292, 293, 296, 300,
302, 307, 308, 325, 329, 330
Tâkat 103, 104
Tâlim 210
Tasavvuf 23, 90, 92, 138, 199, 201,
218
Tatma 133, 269, 271
Tecerrüd 100
Tevâlüd 56, 57, 58, 59
Tevellüd 49, 56, 57, 58, 59, 69, 72, 85
Tılsım 165, 172, 173, 198, 207
Tûsî 103, 104, 109, 111, 112

V

Vehim 30, 73, 89, 96, 97, 98, 99, 100,
111, 113, 139, 147, 266, 284, 285,
286, 287

Y

Yönelimsel-isteme 288

Z

Zâhid 22, 94
Zekâ 25, 295, 327
Zer'a 64, 65
Zihin 134, 135, 310, 326

FELSEFÎ DINDARLIK KIPLİĞİNDE AHLÂKÎ ÖZHENİN SÖYLEMSEL KURULUMU I DAVRANIŞ

Felsefî Dindarlık Kipliğinde Ahlâkî Öznenin Söylemsel Kurulumu, İslâm düşünce sisteminin felsefe geleneğinde ahlâkî öznenin nasıl kurulduğunu “felsefî dindarlık” kavramı etrafında çözümlemekte ve bu kurulumun nazari temellerini incelemektedir. Üç ciltte tamamlanması hedeflenen çalışmanın bu ilk cildinde, davranış kavramı bağlamında ahlâkî öznenin eylemle ilişkisi araştırılmakta; davranış kavramının epistemolojik, ontolojik ve aksiyolojik boyutlarının iç içe geçen pedagojik ve teolojik bağlantılarla nasıl inşa edildiği gösterilmektedir. Bu bakımdan eser din pedagojisi, eğitim psikolojisi ve felsefî söylemleri pratik bir metafizik olarak din eğitimi yaklaşımında bir araya getirerek yeniden yorumlamaktadır. Felsefî dindarlık, vahyî teolojiye değil doğal teolojiye dayanan; dindar özneyi ahlâkî özneliğe tâbi kılan ve ahlâkî özne olarak yeniden yapılandıran bir dindarlık kipliğidir. Eser, bütün öznelik biçimlerinin en genel niteliğinin kimlik anlamında dindarlık olduğu önermesinden hareketle felsefî bilme biçiminin nasıl bir dindar özne tasavvuruna sahip olduğunu; bu tasavvurun, beyânî nesnel dindarlık ile tasavvufî öznal dindarlık kiplikleriyle yaşadığı gerilim ve rekabet zemininde nasıl şekillendiğini açıklamaya çalışmaktadır.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

